

Handleiding LAS

Lijst Activiteiten en Situaties voor
volwassenen met (zeer) ernstige
verstandelijke en meervoudige
beperkingen

Hiemstra, S.J.
Wiersma, L.A.
Tadema, A.C.
Vlaskamp, C.

2025

Inhoud:

1	Inleiding	blz. 5
2	Mensen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen	blz. 6
3	Wat is de LAS?	blz. 8
4	Hoe de LAS te gebruiken	blz. 9
5	Wat levert het op?	blz. 14
6	Literatuur	blz. 15

@perspectiefnl

1 Inleiding

De LAS is een vragenlijst waarmee activiteiten en situaties afgestemd kunnen worden op de mogelijkheden en voorkeuren van volwassenen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen (hierna EMB). De lijst heeft de vorm van een stroomschema. Door de vragen te beantwoorden ontstaat er een gedetailleerd overzicht van mogelijkheden en voorkeuren van de persoon waar tijdens de activiteit rekening mee moet worden gehouden. Daarbij wordt ook duidelijk op welk gebied er nog specifieke informatie ontbreekt. De LAS kan worden ingevuld door begeleiders wonen/dagbesteding, en ouders/verwanten.

In deze handleiding wordt eerst een beschrijving gegeven van de doelgroep van de LAS; wie zijn mensen met ernstige meervoudige beperkingen en wat zijn de gevolgen van deze beperkingen op het functioneren.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 beschreven wat de LAS is, in hoofdstuk 4 wordt duidelijk hoe je de LAS kunt gebruiken. In hoofdstuk 5 lees je wat het gebruiken van de LAS oplevert.

2 Mensen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen

De LAS kan worden ingezet voor mensen met EMB. Het gaat om mensen die naast een (zeer) ernstige verstandelijke beperking (niet meetbaar IQ) meestal ook ernstige motorische beperkingen hebben, waardoor ze bijvoorbeeld niet zelf kunnen zitten of lopen. Meestal zijn er ook ernstige beperkingen in de waarneming. Dit houdt in dat de verwerking van zintuiglijke informatie in de hersenen ernstig verstoord is. Ze kunnen daarom soms niet goed zien en/of horen, maar bij veel mensen is dat 'niet goed zien' niet zo makkelijk in kaart te brengen. Behalve het gezichtsvermogen en het gehoor is bij sommige mensen de tastzin verstoord en zijn ze daardoor overgevoelig of juist minder gevoelig voor aanraking. Ook de andere zintuigen (reuk, smaak) functioneren vaak niet zoals zou moeten.

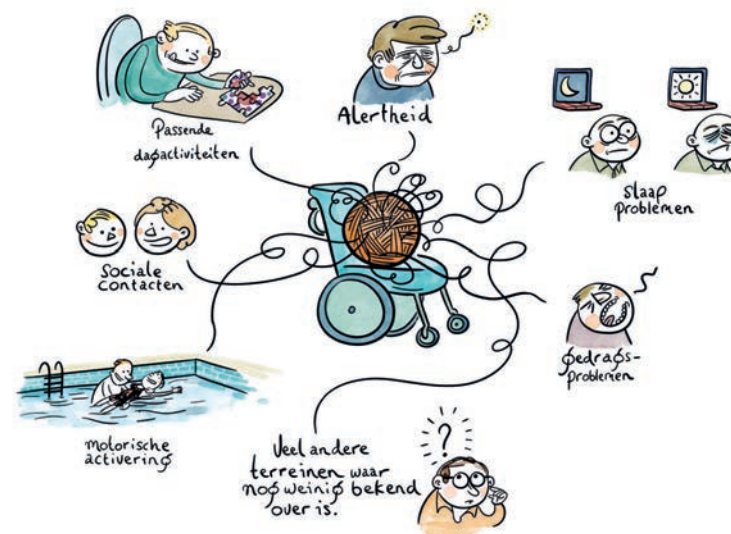
Vanwege de ernstige verstandelijke, motorische en zintuiglijke beperkingen zijn er niet of nauwelijks mogelijkheden om enige vorm van taal (spraak, gebaren of symbolen) te gebruiken. De communicatie verloopt veelal via lichaamstaal en ook gezichtsuitdrukkingen zijn een communicatiemiddel. Er zijn dus wel degelijk communicatiemogelijkheden, maar de signalen zijn vaak zo subtiel dat het heel wat vraagt van het observatievermogen van de directe omgeving; alleen als we de persoon heel goed kennen, vallen de signalen ons wel op. Maar dan nog weten we lang niet altijd wat ze betekenen. Bovendien kan hetzelfde signaal afhankelijk van de situatie verschillende betekenissen hebben.

Mensen met EMB hebben een sterk verhoogd risico op meerdere gezondheidsproblemen tegelijk (bij volwassenen is er sprake van gemiddeld 12 gezondheidsproblemen). Vaak is er bijvoorbeeld sprake van refluxziekte (het terugstromen van de zure maaginhoud naar de slokdarm). Hierdoor krijgen ze bijvoorbeeld last van hun gebit (veel gaatjes) of veel pijn bij het slikken waardoor ze niet meer goed eten en drinken. Omdat ze niet goed kunnen aangeven dat ze pijn hebben en waar ze die pijn dan hebben wordt refluxziekte vaak niet onderkend terwijl het meestal een goed te behandelen aandoening is.

Veel personen hebben kauw- en slikproblemen en (vaak als gevolg daarvan) steeds opnieuw luchtweginfecties. Slaapproblemen komen ook vaak voor, zoals moeite met inslapen, problemen met doorslapen, of een ander 'ritme' hebben en daardoor slapen op momenten dat er juist activiteiten worden geboden.

Al deze beperkingen kunnen in verschillende gradaties en in verschillende combinaties voorkomen. Mensen met EMB verschillen dan ook sterk van elkaar in lichamelijke conditie, motorische vaardigheden, en zintuiglijke en communicatieve mogelijkheden. Bij elke persoon kunnen de gevolgen voor het functioneren weer anders zijn als gevolg van de aard en mate van de beperkingen.

Dit betekent dat je als zorgprofessional van alle mensen waar je bij betrokken bent moet weten met welke beperkingen ze te maken hebben en hoe deze beperkingen voor elke persoon het functioneren op een specifieke manier beïnvloeden. Alleen dan wordt duidelijk waar je concreet rekening mee moet houden in de benadering van deze persoon en de keuze voor een activiteit voor deze persoon.

© 2019 GABRIËLLE
@gabrielle.nl

3 Wat is de LAS?

De LAS is een hulpmiddel om te komen tot een zinvolle daginvulling voor mensen met EMB en is ontwikkeld als onderdeel van Programma Perspectief. Binnen dit programma vinden we dat ook volwassenen met EMB recht hebben op ontwikkeling en eigen regie. Dit kan alleen wanneer we elkaar goed begrijpen. De LAS draagt bij aan deze visie. Ook los van Programma Perspectief is de LAS te gebruiken.

De LAS helpt om aanwezige kennis naar 'boven' te halen. Ook wat we nog niet weten over mogelijkheden en voorkeuren van de persoon en hoe je activiteiten moet aanbieden, wordt helder.

Bijvoorbeeld:

Wat betekent het dat deze persoon een gezichtsscherpte heeft van 20%? Hoe moet ik eigenlijk iets aanbieden?

Hoe zit het ook alweer met de tijd die hij nodig heeft om het voorwerp te herkennen?

Gehoor is een favoriet zintuiglijk kanaal voor haar maar hoe zit het eigenlijk met toonhoogte? Wat vindt zij daarbij prettig?

Wil deze persoon eigenlijk wel de hele dag achtereen activiteiten aangeboden krijgen? Zou zij zich niet beter voelen wanneer zij tussen de activiteiten door kan rusten?

4 Hoe de LAS te gebruiken?

Het gebruik van de LAS

De LAS is bedoeld om concrete en gedetailleerde informatie te verzamelen over de volwassene met EMB. Het geeft handvatten om werkdoelen op te stellen, en het wordt duidelijk met welke voorkeuren en voorwaarden rekening gehouden moet worden bij het uitvoeren van doelen en het bedenken van geschikte activiteiten.

De LAS bestaat uit een aantal vragen over:

Kenmerken van de persoon: met betrekking tot zintuiglijke kanalen (visus, gehoor, tast en reuk), motoriek en voorkeuren van de persoon met betrekking tot kenmerken van stimuli, bijvoorbeeld:

'Moet een voorwerp van dichtbij worden aangeboden of juist veraf?'

'Doet de kleur van een voorwerp ertoe?'

Kenmerken van de activiteit: hoe, waar en wanneer kunnen activiteiten het beste uitgevoerd worden, bijvoorbeeld:

'Moet er rekening gehouden worden met de groepsgrootte?'

'Hoelang kan iemand zijn aandacht vasthouden?'

In totaal worden 35 gedetailleerde vragen gesteld die door de begeleider, leerkracht of ouder beantwoord moeten worden.

Hoe de LAS ingevuld, geanalyseerd en gebruikt kan worden wordt hieronder in twee stappen uitgelegd.

Stap 1: Vul de LAS in

Door de pijlen te volgen (zie figuur 1), beantwoord je precies die vragen die betrekking hebben op de persoon voor wie je de LAS invult.

Figuur 1:

Is de persoon volledig blind?
Visus

► Zo ja, ga verder naar de volgende pagina.

Moet je rekening houden met plaats in gezichtsveld?

nee

Materiaal/personen aanbieden:

links

rechts

midden

onder

boven

Wil ik nog iets weten over plaats in gezichtsveld?

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met positie?

nee

Noteer de afstand van de cliënt:

dichtbij (< 40cm)

verder af (> 40cm)

cm

indien bekend

Wil ik nog iets weten over positie?

nee

Wat wil ik weten?

Moet je rekening houden met contrast?

nee

Noteer:

kleur

grootte

Wil ik nog iets weten over contrast?

nee

Wat wil ik weten?

Ga bij elk aspect na of je er rekening mee moet houden bij deze persoon. Als er iets is waar je specifiek rekening mee moet houden, kruis je het daarvoor bestemde hokje aan. Hoef je nergens rekening mee te houden, ga dan naar de volgende vraag. Wanneer je nog iets wilt weten van deze persoon ten aanzien van deze vraag, schrijf je dat op in het vakje 'wat wil ik weten?'. De notities die je in deze vakjes maakt worden 'acties' genoemd. Er moet namelijk actie ondernomen worden om de vragen te beantwoorden. Wanneer er geen informatie ontbreekt, kun je doorgaan naar de volgende vraag.

Toelichting

In het figuur is de eerste vraag 'moet je rekening houden met plaats in het gezichtsveld'. Als je hier rekening mee moet houden, geef dan aan of je materiaal of personen links, rechts, midden, onder, of boven aan moet bieden. Stel: je weet wel dat je het materiaal beter links aan kunt bieden, maar of dit beter onder of boven in het gezichtsveld kan gebeuren, weet je eigenlijk niet zo goed. Je vult dan bij 'wat wil ik weten' in dat je dit nog wilt weten. Vervolgens ga je door met de volgende vraag 'moet je rekening houden met positie'. Stel

dat je hier geen rekening mee hoeft te houden, dan ga je door met de volgende vraag. Dat is de vraag of je rekening moet houden met contrast. Stel dat je alleen rekening moet houden met kleurcontrasten, kruis dan aan: kleur. Verder wil je niks weten, je gaat door met de volgende vraag.

Stap 2: Neem de gegevens uit de LAS over in de samenvatting

Eerst noteer je alle antwoorden die je in de LAS gegeven hebt op de vraag 'moet je rekening houden met...'. Deze samenvatting vind je in het scoreformulier op bladzijde 12. Door alle antwoorden over te nemen in de samenvatting heb je in één oogopslag een overzicht van de kennis die aanwezig is.

Figuur 2:

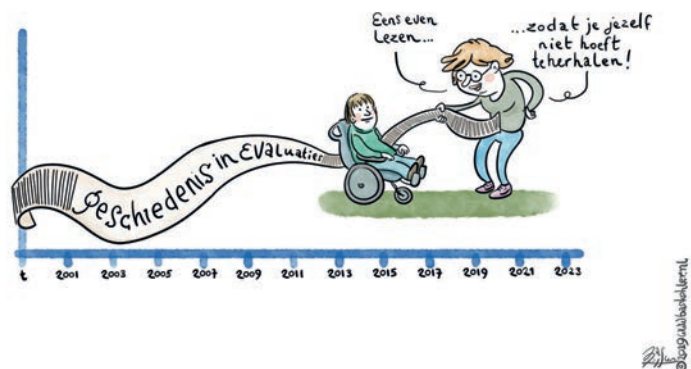
		Waar moet ik rekening mee houden tijdens een activiteit?	Wat wil ik nog weten over de kenmerken van het kind tijdens de activiteit?	Actie
 Visus	Gezichtsveld	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Positie	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Contrast	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Reactiesnelheid	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Lichtinval	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Aantal prikkels	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
 Gehoor	Toonhoogte	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Volume	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Reactiesnelheid	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Aantal prikkels	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼

Daarna noteer je alles wat je hebt ingevuld in de vakjes 'wat wil ik weten?'. In deze samenvatting kun je zien op welke gebieden er nog informatie ontbreekt. Je kiest dan welke actie je moet ondernemen: Stimuleren, kennis verzamelen of omgangsregels. Op basis hiervan kun je werkdoelen opstellen. De acties worden overgenomen in de Samenvatting stroomschema's in het scoreformulier.

Figuur 3:

		Waar moet ik rekening mee houden tijdens een activiteit?	Wat wil ik nog weten over de kenmerken van het kind tijdens de activiteit?	Actie
 Visus	Gezichtsveld	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Positie	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Contrast	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Reactiesnelheid	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Lichtinval	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Aantal prikkels	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
 Gehoor	Toonhoogte	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Volume	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Reactiesnelheid	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼
	Aantal prikkels	☐ ja ☐ nee	<input type="text"/>	kies ▼

Nieuwe begeleider

Vragen die uit de LAS naar voren komen, kunnen beantwoord worden door het uitvoeren van een werkdoel. Werkdoelen kunnen gericht zijn op verschillende gebieden: stimuleren van mogelijkheden, kennis verzamelen en omgangsregels. Hieronder worden deze categorieën uitgelegd:

Categorieën van werkdoelen:

- 1) Werkdoelen die gericht zijn op het **stimuleren** van mogelijkheden van een persoon. Het gaat bij deze werkdoelen niet alleen om het verzamelen van kennis over een bepaald gebied, maar vooral om de toepassing hiervan. Bijvoorbeeld: 'Jeroen herkent een ruimte aan de geur van lavendel.' 'Merel houdt haar lepel vast tijdens het eten.'
- 2) Werkdoelen die gericht zijn op **kennis** verzamelen over mogelijkheden en voorkeuren. Bijvoorbeeld: 'We weten of een groot kleurcontrast ervoor zorgt dat Miranda voorwerpen beter kan waarnemen.' 'We weten of Peter hoge tonen kan waarnemen.' 'We weten hoe lang Koen nodig heeft om een reactie te geven.'
- 3) Werkdoelen die zich richten op **omgangsregels**. Bijvoorbeeld: 'We bieden Alex op de afgesproken manier een rustmoment.' 'Tijdens een activiteit wordt Anniek altijd met de rug naar het licht geplaatst.'

Vaak kan een vraag ook al beantwoord worden door navraag te doen bij andere disciplines, zoals een fysiotherapeut, gedragsdeskundige of arts.

5 Wat levert het op?

De LAS leidt tot kennis en vragen.

Kennis: Als de LAS is ingevuld is er een overzicht van wat iemand kan. Ook is bekend hoe je een activiteit kunt aanbieden aan de persoon. Met de kennis uit de LAS kan de zorgprofessional een activiteit samenstellen die op alle gebieden rekening houdt met de persoon.

Vragen: Ook geeft het invullen van de LAS een overzicht van welke informatie nog niet bekend is en over welke aspecten er nog vragen zijn.

De kennis en de vragen helpen bij het opstellen van doelen.

De LAS laat zien wat iemand nodig heeft om deel te nemen aan de activiteit. Door het verhelderen van de vraag kan de ondersteuning en activering steeds meer volgens hun eigen wensen vormgegeven worden. De zorgprofessional heeft steeds meer zekerheid dat de activiteit ook passend is, dat deze van de activiteit geniet en open staat voor contact.

Literatuur

Poppes, P., Van der Putten, A., & Vlaskamp, C. (2021). *Programma Perspectief voor avontuurlijke zorgprofessionals*. Groningen: Academische Werkplaats EMB.

Van Timmeren, E. A., Van der Putten, A. A. J., van Schrojenstein Lantman-de Valk, H. M. J., Van der Schans, C. P., & Waninge, A. (2016). Prevalence of reported physical health problems in people with severe or profound intellectual and motor disabilities: a cross-sectional study of medical records and care plans. *Journal of Intellectual Disability Research*, 60(11), 1109-1118.

Vlaskamp, C. (1999). *Een eigen perspectief: een programma voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen*. Assen: Van Gorcum.

Vlaskamp, C., Hiemstra, S. J., Wiersma, L. A., & Zijlstra, B. J. (2007). Extent, duration, and content of day services' activities for persons with profound intellectual and multiple disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 4(2), 152-159.

Vlaskamp, C., Hiemstra, S. J., & Wiersma, L. A. (2007). Becoming aware of what you know or need to know: Gathering client and context characteristics in day services for persons with profound intellectual and multiple disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 4(2), 97-103.

Wessels, M. D., Paap, M. C., & Van der Putten, A. A. (2021). Validity of an instrument that assesses functional abilities in people with profound intellectual and multiple disabilities: Look what I can do!. *Journal of intellectual & developmental disability*, 46(3), 250-260.

